

УДК 34 342.9 342.951 34.038

М.В. Кушнір

ОСОБЛИВОСТІ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

Ця стаття присвячена аналізу правових норм, що регулюють порядок притягнення до адміністративно-правової відповідальності військовослужбовців. У такому випадку є спеціальний суб'єкт правопорушення – військовослужбовець. У статті розглядаються та аналізуються порядок залучення військовослужбовців до адміністративної відповідальності за порушення законодавства, яке регулює військову службу та встановлює, що вони проходять військову службу, передбачені види адміністративної відповідальності за порушення у військовій сфері, а також особливості притягнення військовослужбовця до адміністративної відповідальності за загальними правилами.

Ключові слова: Конституція України, проходження військової служби, військовозобов'язаний, юридична відповідальність, адміністративно-правова відповідальність, Збройні Сили України.

Эта статья посвящена анализу правовых норм, регулирующих порядок привлечения к административно-правовой ответственности военнослужащих. В таком случае есть специальный субъект правонарушения – военнослужащий. В статье рассматриваются и анализируются порядок привлечения военнослужащих к административной ответственности за нарушение законодательства, регулирующего военную службу, которое устанавливает, что они проходят военную службу, предусмотренные виды административной ответственности за нарушения в военной сфере, а также особенности привлечения военнослужащего к административной ответственности по общим правилам.

Ключевые слова: Конституция Украины, прохождение военной службы, военнообязанный, юридическая ответственность, административно-правовая ответственность, Вооруженные Силы Украины.

Paper is devoted to the analysis of the precepts of law regulating an order of the attraction to administrative and legal responsibility of the military personnel. Therefore, in this case there is a special subject of offense – the serviceman. Several features of administrative prosecution of the serviceman by the general rules are considered. Paper examines and analyzes the procedure for bringing servicemen to administrative responsibility for violating the legislation regulating military service, which establishes that they are performing military service, the types of administrative responsibility for violations in the military sphere, as well as the peculiarities of bringing the serviceman to administrative responsibility under general rules.

Keywords: the Constitution of Ukraine, military service, the person liable for call-up, legal responsibility, administrative and legal responsibility, the Armed Forces of Ukraine.

У статті 17 Конституції України визначено, що захист суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної

безпеки є найважливішими функціями держави та справою всього українського народу [1].

Відповідно до Законів України “Про військовий обов’язок і військову службу”, “Про Збройні Сили України”, “Про оборону України” військова служба є державною службою особливого характеру, яка полягає у професійній діяльності придатних до неї за станом здоров’я і віком громадян України, іноземців та осіб без громадянства, пов’язаних із обороною України, її незалежності та територіальної цілісності [2].

Збройні Сили України – це військове формування, на яке відповідно до Конституції України покладаються оборона України, захист її суверенітету, територіальної цілісності й недоторканності [3].

Відповідно до пункту 3 статті 24 Закону України “Про військовий обов’язок і військову службу” військовослужбовці вважаються такими, що виконують обов’язки військової служби:

1) на території військової частини або в іншому місці роботи (занять) протягом робочого (навчального) часу, включно з перервами, встановленими розпорядком (розкладом занять);

2) на шляху прямування на службу або зі служби, під час службових поїздок, повернення до місця служби;

3) поза військовою частиною, якщо перебування там відповідає обов’язкам військовослужбовця або його було направлено туди за наказом відповідного командира (начальника);

4) під час виконання державних обов’язків, у тому числі у випадках, якщо ці обов’язки не були пов’язані з військовою службою;

5) під час виконання обов’язку з урятування людського життя, охорони державної власності, підтримання військової дисципліни та охорони правопорядку [2].

Отже, законодавством України чітко визначено поняття військової служби та той час, що вважається часом перебування на військовій службі. Такі, здавалося б, незначні поняття, мають великий вплив на кваліфікацію адміністративних правопорушень.

Протягом останнього часу тема адміністративної відповідальності військовослужбовців у різних її аспектах досліджувалася різними вченими: С.А. Авак’яном, Ю.П. Битяком, В.Н. Дубровіним, О.С. Поляковою, А.І. Стаховою.

Водночас у зв’язку зі змінами законодавства та введенням спеціальної адміністративної відповідальності військовослужбовців ця особливість адміністративної відповідальності військовослужбовців залишається дослідженою недостатньо, не враховано практичних аспектів застосування чинної нормативної бази для притягнення військовослужбовців до адміністративної відповідальності.

Для продовження вивчення обраної теми необхідно розглянути підстави адміністративної відповідальності. Адміністративна відповідальність разом з кримінальною <http://ua-referat.com/%D0%9A%D1%80%D0%B8%D0%BC%D1%96%D0%BD%D0%B0%D0%BB>, цивільною та дисциплінарною є одним з видів юридичної відповідальності, що встановлюється державою шляхом видання правових норм, що визначають підстави відповідальності, заходи, які можуть застосовуватися до порушників, порядок розгляду справ про правопорушення і виконання цих заходів.

У теорії права юридична відповідальність розуміється як реалізація правової санкції у разі вчинення правопорушення, застосування до правопорушника покарання. Тобто адміністративне правопорушення є підставою адміністративної відповідальності.

Перелік адміністративних правопорушень встановлено у Кодексі України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП). У лютому 2015 року до КУпАП було додано низку статей, які встановлюють адміністративну відповідальність для спеціального суб'єкта – військовослужбовця. Глава 13-Б має назву “Військові адміністративні правопорушення”. До неї входять такі види адміністративних правопорушень: відмова від виконання законних вимог командира (начальника); самовільне залишення військової частини або місця служби; необережне знищення або пошкодження військового майна; зловживання військовою службовою особою владою або службовим становищем; перевищення військовою службовою особою влади чи службових повноважень; недбале ставлення до військової служби; бездіяльність військової влади; порушення правил несення бойового чергування; порушення правил несення прикордонної служби; порушення правил поведіння зі зброєю, а також речовинами і предметами, що становлять підвищену небезпеку для оточення; розпивання алкогольних, слабоалкогольних напоїв або вживання наркотичних засобів, психотропних речовин чи їх аналогів.

Також, якщо звернутися до статті 255 КУпАП, можна встановити, що право складати протоколи про вчинення адміністративного правопорушення надано: органам військової служби правопорядку (за порушення, передбачені ст. 44, частиною другою і третьою ст. 123, ст. 172-10 – 172-20, 173, 174, 178, 182, 184-1, 185 і 185-7); прокурору (ст. 172-4 – 172-20, 185-4, 185-8, 185-11), командирам військових частин (командири (начальники) військових частин (установ, закладів), командири підрозділів, які уповноважені на те командирами (начальниками) військових частин (установ, закладів) (ст. 172-10–172-20), а притягувати до адміністративної відповідальності – відповідним судам [5].

Але в той же час ст. 235 та 235-1 КУпАП передбачає таке.

Військові комісаріати розглядають справи про такі адміністративні правопорушення: порушення військовозобов'язаними чи призовниками законодавства про військовий обов'язок і військову службу, порушення законодавства про оборону, мобілізаційну підготовку та мобілізацію, умисне зіпсування обліково-військових документів чи втрату їх з необережності, нез'явлення на виклик у військовий комісаріат, неподання у військові комісаріати списків юнаків, які підлягають приписці до призовних дільниць, прийняття на роботу військовозобов'язаних і призовників, які не перебувають на військовому обліку, незабезпечення сповіщення військовозобов'язаних і призовників про їх виклик у військові комісаріати, перешкоду їх своєчасній явці на збірні пункти чи призовні дільниці, несвоєчасне подання документів, необхідних для ведення військового обліку військовозобов'язаних і призовників, несповіщення їх про виклик у військові комісаріати, неподання відомостей про військовозобов'язаних і призовників (ст. 210, 210⁻¹, 211–211⁻⁶) [5].

Від імені військових комісаріатів розглядати справи про адміністративні правопорушення і накладати адміністративні стягнення мають право районні (міські) військові комісари.

Військова інспекція безпеки дорожнього руху Військової служби правопорядку у Збройних Силах України розглядає справи про вчинені водіями військових транспортних засобів – військовослужбовцями, військовозобов'язаними та резервістами під час проходження зборів, а також працівниками Збройних Сил України під час виконання ними службових обов'язків правопорушення, передбачені частинами першою, четвертою і п'ятою ст. 121, ст. 121-1, частинами першою, другою і третьою ст. 122, частиною першою ст. 123, ст. 124-1–126, ст. 132-1 цього Кодексу.

Від імені військової інспекції безпеки дорожнього руху Військової служби правопорядку у Збройних Силах України розглядати справи про адміністративні правопорушення мають право посадові особи військової інспекції безпеки дорожнього руху Військової служби правопорядку у Збройних Силах України. Посадова особа військової інспекції безпеки дорожнього руху Військової служби правопорядку у Збройних Силах України, розглянувши справу про зазначені у частині першій ст. 231-1 правопорушення, може накладати на винних адміністративне стягнення у вигляді попередження або передати матеріали про ці правопорушення відповідним командирам (начальникам) для вирішення питання про притягнення винних до відповідальності згідно з Дисциплінарним статутом Збройних Сил України.

Протоколи про вчинені водіями військових транспортних засобів – військовослужбовцями, військовозобов'язаними та резервістами під час проходження зборів, а також працівниками Збройних Сил України під час виконання ними службових обов'язків порушення правил дорожнього руху, за які може бути накладено адміністративне стягнення у вигляді позбавлення права керування транспортним засобом, передаються військовим інспектором безпеки дорожнього руху Військової служби правопорядку у Збройних Силах України до суду. Матеріали про вчинені військовослужбовцями, військовозобов'язаними та резервістами під час проходження зборів, а також працівниками Збройних Сил України під час виконання ними службових обов'язків правопорушення, передбачені ст. 80, 126, 128, 128-1, частинами першою і другою ст. 129 і ст. 140 цього Кодексу, передаються військовою інспекцією безпеки дорожнього руху Військової служби правопорядку у Збройних Силах України відповідним командирам (начальникам) для вирішення питання про притягнення винних до дисциплінарної відповідальності [5].

Таким чином, у КУпАП разом зі старими нормами, що регулюють спеціальні повноваження транспортної інспекції військової служби правопорядку щодо притягнення військовослужбовців, військовозобов'язаних та резервістів під час проходження зборів, а також працівників Збройних Сил України під час виконання ними службових обов'язків за загальним порядком, введено норми, що регулюють притягнення до відповідальності спеціального суб'єкта – військовослужбовця.

Крім того, притягувати до адміністративної відповідальності за одне і те ж правопорушення мають право одночасно три суб'єкти владних повноважень – представники військової служби правопорядку, командири військових частин та прокурори.

Загальний порядок складання адміністративних протоколів, вимоги до протоколу та порядок їх передачі до органів, що мають право притягувати до адміністративної відповідальності, визначено у Кодексі України про адміністративні правопорушення. Окрім цього, увагу необхідно звернути на регулювання КУпАП відповідальності військовослужбовців та інших осіб, на яких поширюється дія дисциплінарних статутів, за вчинення адміністративних правопорушень. КУпАП вказує на те, що військовослужбовці, військовозобов'язані та резервісти під час проходження зборів несуть відповідальність за адміністративні правопорушення відповідно до дисциплінарних статутів. За порушення правил, норм і стандартів, що стосуються забезпечення безпеки дорожнього руху, санітарних норм, правил полювання, рибальства та охорони рибних запасів, митних правил, вчинення правопорушень, пов'язаних з корупцією, порушення тиші в громадських місцях, неправомірне використання державного майна, незаконне зберігання спеціальних технічних засобів негласного отримання інформації, невжиття заходів щодо окремої ухвали

суду, ухилення від виконання законних вимог прокурора, порушення законодавства про державну таємницю, порушення порядку обліку, зберігання і використання документів та інших матеріальних носіїв інформації, що містять службову інформацію, ці особи несуть адміністративну відповідальність на загальних підставах. До зазначених осіб не може бути застосовано громадських робіт, виправних робіт і адміністративного арешту.

У разі порушення правил дорожнього руху водіями транспортних засобів Збройних Сил України або інших утворених відповідно до законів України військових формувань та Державної спеціальної служби транспорту – військово-службовцями строкової служби, а також вчиненні ними військових адміністративних правопорушень, передбачених главою 13-Б КУпАП, штраф як адміністративне стягнення до них не застосовується. У випадках, зазначених у ст. 15 КУпАП, органи (посадові особи), яким надано право накладати адміністративні стягнення, передають матеріали про правопорушення відповідним органам для вирішення питання про притягнення винних до дисциплінарної відповідальності.

За вчинення військових адміністративних правопорушень військовослужбовці, а також військовозобов'язані та резервісти під час проходження зборів несуть відповідальність, передбачену главою 13-Б цього Кодексу, за умови, якщо ці правопорушення не тягнуть за собою кримінальної відповідальності.

У Збройних Силах України, крім того, розроблено Наказ міністерства оборони України від 19.05.2015 № 222 “Про затвердження Інструкції з оформлення протоколів про військові адміністративні правопорушення” (далі – Інструкція), яким встановлено уточнений порядок притягнення військовослужбовців до адміністративної відповідальності.

Проведемо юридичний аналіз вищезазначеної Інструкції. У пункті 2 Розділу 1 Інструкції зазначено, що Протоколи про військові адміністративні правопорушення мають право складати командири (начальники) військових частин: “Протокол про військове адміністративне правопорушення за порушення, передбачені статтями 172-¹⁰-172-²⁰ КУпАП, складається командиром (начальником) військової частини у разі виявлення ним безпосередньо, отримання доповідей підлеглих службових осіб або повідомлень інших осіб про виявлення фактів вчинення підлеглими військовослужбовцями військових адміністративних правопорушень”. Отже, інструкція стосується лише командирів військових частин та не застосовується органами Військової служби правопорядку. Крім того, органи прокуратури діють відповідно до КУпАП та внутрішніх нормативних актів.

Необхідно зазначити, що у 2016 році видано Наказ Міністерства оборони України від 10.10.2016 № 515 “Про затвердження Інструкції про організацію патрульно-постової служби Військовою службою правопорядку у Збройних Силах України”, яким визначено організацію та повноваження патрульно-постової служби Військової служби правопорядку ЗСУ та, крім того, визначено порядок складання протоколів: складати протоколи про адміністративні правопорушення стосовно військовослужбовців, військовозобов'язаних та резервістів під час проходження зборів, а також працівників Збройних Сил України під час виконання ними службових обов'язків у випадках, передбачених ст 44, 173, 174, 178, 182, 184-¹, 185, 185-⁷ КУпАП, мають право: начальник органу управління Служби правопорядку та його заступники; начальник підрозділу Служби правопорядку в гарнізонах; посадова особа органу управління Служби правопорядку (підрозділу Служби правопорядку в гарнізоні), відповідальна за організацію патрульно-постової служби; начальник патруля.

Отже, для Служби правопорядку Збройних Сил України існує окремий нормативний акт, що регулює порядок складання протоколів про адміністративні правопорушення.

Таким чином, сьогодні існує декілька нормативно-правових актів, що регулюють порядок складання протоколів про адміністративні правопорушення у Збройних Силах України: Кодекс України про адміністративні правопорушення, Наказ міністерства оборони України від 19.05.2015 № 222 “Про затвердження Інструкції з оформлення протоколів про військові адміністративні правопорушення”, Наказ Міністерства оборони України від 10.10.2016 № 515 “Про затвердження Інструкції про організацію патрульно-постової служби Військовою службою правопорядку у Збройних Силах України”.

Але за такої кількості регулюючих актів виникає ситуація, коли не існує єдиного підходу до складання протоколу про військове адміністративне правопорушення. Водночас військовослужбовець як суб’єкт адміністративного правопорушення може бути притягнутий до відповідальності як спеціальний суб’єкт командиром військової частини, начальником військового комісаріату, прокурором, представником Військової служби правопорядку і як загальний суб’єкт Військовою службою правопорядку або органами Національної поліції.

Тому під час притягнення до адміністративної відповідальності військовослужбовця як загального суб’єкта у разі порушення правил дорожнього руху, покарання за які передбачені частинами першою, четвертою і п’ятою ст. 121, ст 121-1, частинами першою, другою і третьою ст. 122, частиною першою ст. 123, ст. 124-1 – 126, ст. 132-1, виникає ситуація невизначеності розподілу функцій між Військовою службою правопорядку та органами дорожньої поліції, адже під час зупинки неможливо встановити, за кермом військовослужбовець чи ні, чи виконує він обов’язки військової служби та чи необхідно викликати представників Військової служби правопорядку).

Таким чином, можна констатувати, що накопичення та збільшення нормативних актів, що регулюють притягнення до адміністративної відповідальності за порушення у військовій сфері або вчинені військовослужбовцями, приводить до неоднорідного застосування права, практичного дублювання функцій органів влади, невірного застосування адміністративної та дисциплінарної відповідальності до військовослужбовців.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України : ЗУ від 28.06.1996 № 254к/96-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
2. “Про військовий обов’язок і військову службу”. Закон України від 25.03.1992 № 2232-ХІІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2232-12>.
3. “Про Збройні Сили України”. Закон України від 06.12.1991 № 1934-ХІІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1934-12>.
4. “Про оборону України”. Закон України від 06.12.1991 № 1932-ХІІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1932-12>.
5. Кодекс України про адміністративні правопорушення [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>.
6. Наказ міністерства оборони України від 19.05.2015 № 222 “Про затвердження Інструкції з оформлення протоколів про військові адміністративні правопорушення” [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0656-15>.
7. Наказ Міністерства оборони України від 10.10.2016 № 515 “Про затвердження Інструкції про організацію патрульно-постової служби Військовою службою правопорядку у Збройних Силах України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1429-16>.

Отримано 26.04.2017